แถลงการณ์ We Watch ต่อการเลือกตั้งเทศบาล 2568: ปัญหาการเลือกตั้งท้องถิ่นที่ต้องเร่งแก้ไข

การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีและสมาชิกสภาเทศบาลทั่วประเทศ เมื่อวันอาทิตย์ที่ 11 พฤษภาคม 2568 ได้จบลงท่ามกลางข้อกังวลหลายประการเกี่ยวกับความโปร่งใส ความสะดวกในการใช้สิทธิ และความพร้อมของกระบวนการจัดการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น ถึงแม้ในขณะนี้ยังไม่มีการประกาศผลการเลือกตั้งอย่างเป็นทางการจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ทั้งในด้านจำนวนผู้มาใช้สิทธิ บัตรดี บัตรเสีย และจำนวนผู้ไม่ประสงค์ลงคะแนน แต่ข้อมูลเชิงประจักษ์จากภาคสนามที่ได้รับการรายงานจากนักสังเกตการณ์การเลือกตั้งของ We Watch ก็ได้สะท้อนถึงปัญหาเรื่องระบบและการจัดการที่ส่งผลต่อคุณภาพของกระบวนการจัดการเลือกตั้ง

หนึ่งในปัญหาหลักที่ We Watch พบ คือ การจัดหน่วยเลือกตั้งที่ยังไม่ได้มาตรฐานในหลายพื้นที่ ลักษณะของหน่วยเลือกตั้งที่ตั้งอยู่ในห้องทึบ อากาศไม่ถ่ายเท และไม่เอื้อต่อการสังเกตการณ์ ส่งผลให้ประชาชนบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงสิทธิได้อย่างสะดวก นอกจากนี้ ยังพบกรณีบัตรตัวอย่างที่ติดประกาศหน้าหน่วยเลือกตั้งมีสีไม่ตรงกับบัตรเลือกตั้งจริง ซึ่งสะท้อนถึงความเข้าใจที่ไม่ตรงกันระหว่างเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานกับแนวทางหรือมาตรฐานที่ควรจะเป็น อันอาจกระทบต่อความน่าเชื่อถือของกระบวนการเลือกตั้งในสายตาประชาชน

อนึ่ง จนถึงวันที่ 13 พ.ค. 68 แม้ยังไม่มีการประกาศตัวเลขบัตรเสียอย่างเป็นทางการ แต่จากประมวลข้อค้นพบจากรายงานการสังเกตการณ์ พบข้อกังวลเกี่ยวกับจำนวนบัตรเสียที่อาจสูงกว่าการเลือกตั้งที่ผ่านมา โดยคาดว่าเป็นผลจากการออกแบบบัตรเลือกตั้ง และข้อกำหนดที่ไม่สอดคล้องกับความเข้าใจของประชาชน โดยเฉพาะกรณีการเลือกสมาชิกสภาเทศบาลที่สามารถทำเครื่องหมายกากบาทได้ถึง 6 หมายเลข ซึ่งทำให้เกิดกรณีที่เรียกว่า "บัตรดีบางส่วน" ในการเลือกตั้งครั้งนี้ ปัญหาที่ตามมาคือ เจ้าหน้าที่ในบางหน่วยเลือกตั้งยังขาดความชัดเจนในการแยกแยะระหว่าง “บัตรดีบางส่วน” กับ “บัตรเสีย” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่นำไปสู่การตัดสินใจที่คลาดเคลื่อน และทำให้บัตรที่น่าจะนับว่าใช้สิทธิถูกต้องกลับถูกตัดสินเป็นบัตรเสียโดยไม่จำเป็น

We Watch ยังพบว่าในหลายหน่วยเลือกตั้ง มีการใช้ตัวอย่างบัตรเลือกตั้งที่เป็นสีขาว-ดำ และในบางพื้นที่มีการใช้ตัวอย่างบัตรเลือกตั้งแนวทางเดียวกันกับการเลือกตั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ที่มีการแบ่งสีตามภูมิภาค ทั้งที่ในการเลือกตั้งเทศบาลบัตรเลือกตั้งมีรูปแบบและสีที่แตกต่างกันออกไป โดยบัตรเลือกนายกเทศมนตรีเป็นสีเหลืองทอง และบัตรเลือกสมาชิกสภาเทศบาลเป็นสีเขียว ความคลาดเคลื่อนดังกล่าวอาจสร้างความสับสนให้กับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และชี้ให้เห็นถึงการเตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่ที่ยังไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ขณะเดียวกัน ยังพบกรณีที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งบางรายนำใบปลิวหาเสียงเข้าคูหา เนื่องจากจำหมายเลขผู้สมัครไม่ได้ เหตุการณ์นี้สะท้อนถึงความไม่ชัดเจนในการออกแบบบัตรเลือกตั้ง ตลอดจนการให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้สมัครและวิธีการลงคะแนนที่ยังไม่ครอบคลุมพอ

นอกจากนี้ จากการรายงานของนักสังเกตการณ์ภาคสนาม พบว่ามีพฤติกรรมที่อาจเข้าข่ายการใช้เงินและผลประโยชน์จูงใจให้เลือกผู้สมัครในหลายพื้นที่ เช่น เทศบาลเมืองมหาสารคาม เทศบาลแห่งหนึ่งในจังหวัดพัทลุงและสมุทรสาคร ซึ่งมีความเข้มข้นกว่าการเลือกตั้งท้องถิ่นหรือระดับชาติในครั้งที่ผ่านมา เมื่อพิจารณาจากมูลค่าของเงินที่ใช้ในการเสนอให้ผู้ใช้สิทธิโดยรวม ซึ่งเป็นอีกหนึ่งหลักฐานที่ชี้ถึงปัญหาเชิงโครงสร้างที่ฝังลึกอยู่ในระบบการเมืองท้องถิ่น

ประเด็นต่อมา คือ ในบางพื้นที่มีลักษณะของการแข่งขันที่จำกัด โดยมีผู้สมัครเพียงคนเดียว ทำให้ประชาชนไม่มีทางเลือกที่หลากหลายในการลงคะแนนเสียง และในบางกรณีแม้จะมีผู้สมัครที่หลากหลาย แต่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งหลายรายก็ตัดสินใจ “งดออกเสียง” ตัวอย่างที่ชัดเจนคือกรณีหมู่บ้านห้วยฮ่อม ตำบลบ้านเวียง อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ ซึ่งแม้จะมีผู้มีสิทธิเลือกตั้งถึง 747 คน แต่กลับมีผู้มาใช้สิทธิเพียง 10 คน และทั้งหมดเลือกที่จะงดออกเสียง โดยไม่เลือกผู้สมัครใดเลย สถานการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงความไม่พึงพอใจหรือความไม่เชื่อมั่นในทางเลือกที่มีอยู่ในสนามเลือกตั้ง และอาจบ่งชี้ว่าระบบการเมืองท้องถิ่นไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนบางส่วนได้

ข้อจำกัดการเข้าถึงสิทธิการเลือกตั้งยังคงเป็นปัญหาที่พบอย่างต่อเนื่องจากการเลือกตั้งก่อนหน้านี้ ดังจะพบว่าในพื้นที่ที่มีประชากรย้ายถิ่นสูง เช่น หน่วยเลือกตั้งภายในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และบริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต มีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งในระดับต่ำอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากระบบเลือกตั้งที่ยังไม่รองรับทางเลือกอื่นนอกเหนือจากการเดินทางกลับไปใช้สิทธิที่ภูมิลำเนา

อีกประเด็นที่น่ากังวลคือ จากการรายงานของนักสังเกตการณ์ยังปรากฏว่า ในหลายพื้นที่ยังมีกรณีที่เจ้าหน้าที่ไม่อนุญาตให้นักสังเกตการณ์และประชาชนเข้าสังเกตการณ์การเลือกตั้ง ทั้งที่เป็นสิทธิพลเมืองที่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย และเป็นกลไกสำคัญในการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปอย่างโปร่งใส สถานการณ์เช่นนี้เคยเกิดขึ้นมาแล้วในการเลือกตั้ง อบจ. แต่กลับยังไม่มีมาตรการจัดการที่ชัดเจนหรือเป็นรูปธรรม ซึ่งปัญหาดังกล่าวไม่ควรเกิดขึ้นซ้ำอีก และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพื่อรักษาความเชื่อมั่นในกระบวนการเลือกตั้งและสิทธิของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย

We Watch เห็นว่า ปัญหาหลายประการข้างต้น เป็นสัญญาณเตือนถึงข้อจำกัดของการเลือกตั้งท้องถิ่นในปัจจุบัน แม้การเลือกตั้งจะเป็นเพียงหนึ่งกลไกในระบอบประชาธิปไตย แต่การเลือกตั้งที่ดีต้องเป็นการเลือกตั้งที่ยึดเอาประชาชนเป็นที่ตั้ง เคารพทุกเสียงและทุกสิทธิ ไม่ว่าจะเป็นเสียงที่ปรากฏในหีบบัตร หรือเสียงของประชาชนที่เฝ้ามองกระบวนการอยู่นอกคูหาเลือกตั้ง

ด้วยเหตุนี้ เครือข่ายเยาวชนสังเกตการณ์การเลือกตั้งเพื่อประชาธิปไตย (We Watch) จึงมีข้อเรียกร้องต่อ คณะกรรมการการเลือกตั้ง และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การจัดการเลือกตั้งท้องถิ่นในปัจจุบันจำเป็นต้องได้รับการทบทวนและปรับปรุงอย่างเร่งด่วน เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงสิทธิการเลือกตั้งได้อย่างสะดวก ทั่วถึง และเป็นธรรม โดยต้องมีการจัดการเลือกตั้งท้องถิ่นทุกระดับในวันเดียวกันทั่วประเทศ ทั้งการเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นควรเกิดขึ้นพร้อมกันในทุกพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งหลายตำแหน่งในคราวเดียวกัน ช่วยประหยัดทรัพยากรและงบประมาณในการจัดการเลือกตั้ง

รวมถึงทำให้ผู้สมัครมีโอกาสหาเสียงอย่างเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ ระบบการเลือกตั้งต้องมีความยืดหยุ่น โดยอนุญาตให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งตามที่อยู่อาศัยจริง ไม่จำกัดเฉพาะการใช้สิทธิตามภูมิลำเนาในทะเบียนบ้าน และต้องเปิดระบบเลือกตั้งล่วงหน้าในระดับท้องถิ่นให้ครอบคลุมทั้งในเขตเลือกตั้งเดียวกัน นอกเขต และนอกราชอาณาจักร เพื่อให้ประชาชนที่ไม่สามารถกลับภูมิลำเนาในวันเลือกตั้งยังคงสามารถใช้สิทธิได้อย่างเต็มที่

2. คณะกรรมการการเลือกตั้งและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรทบทวนและปรับปรุงการออกแบบบัตรเลือกตั้งให้ชัดเจนและเข้าใจง่าย เช่น การมีข้อมูลของผู้สมัคร ซึ่งระบุชื่อ ใบหน้า สัญลักษณ์ หรือโลโก้สังกัด เพื่อป้องกันความสับสน และส่งผลต่อการเกิดบัตรเสีย รวมทั้งต้องจัดให้มีการให้ข้อมูลและการสื่อสารที่ครอบคลุมและชัดเจนเกี่ยวกับวิธีการลงคะแนนเพื่อให้ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าใจการลงคะแนนอย่างถูกต้อง
3. ตรวจสอบและจัดการกับปัญหาการลาออกก่อนครบวาระของผู้บริหารท้องถิ่น เพื่อป้องกันการเลือกตั้งซ้ำซ้อน การผลักภาระให้ประชาชนและท้องถิ่น การใช้จ่ายทรัพยากรและงบประมาณ ที่ไม่จำเป็น นอกจากนั้น ยังขอเรียกร้องผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไขกฎหมายเลือกตั้งท้องถิ่น ให้ช่วยกันหาข้อสรุปและแก้ไขปัญหาการลาออกก่อนครบวาระ
4. ต้องพัฒนาความโปร่งใสและความเป็นกลางในการเลือกตั้ง โดยสร้างมาตรการควบคุมดูแลความเป็นกลางของกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง (กปน.) รวมทั้งกำหนดแนวปฏิบัติเพื่อให้เป็นบรรทัดฐานเดียวกัน และการฝึกอบรมให้มีความรู้และเข้าใจในการปฏิบัติหน้าที่อย่างมืออาชีพ เพื่อลดการละเมิดสิทธิของประชาชนและป้องกันการทุจริตในกระบวนการเลือกตั้ง
5. คณะกรรมการการเลือกตั้งและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์อย่างเป็นรูปธรรม เช่น การออกกฎระเบียบ ประกาศ หรือแนวปฏิบัติที่ชัดเจนให้กับเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้ง เช่น มีเรื่องการสังเกตการณ์ในคู่มือของกปน. เพื่อให้ประชาชนสามารถสังเกตการณ์ได้อย่างราบรื่นและปราศจากอุปสรรค การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบเลือกตั้งควรได้รับการสนับสนุน ไม่ใช่ถูกขัดขวาง เพราะเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญที่ทำให้การเลือกตั้งมีความโปร่งใส เป็นธรรม และน่าเชื่อถือ

We Watch ขอเรียกร้องให้ คณะกรรมการการเลือกตั้งเร่งเผยแพร่ข้อมูลผลการเลือกตั้งเทศบาลอย่างเป็นทางการโดยเร็วและโปร่งใส พร้อมทั้งทบทวนกระบวนการจัดการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงในอนาคต และที่สำคัญที่สุด คือต้องยกระดับมาตรฐานของการเลือกตั้งท้องถิ่นให้เป็นพื้นที่การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม แม้การเลือกตั้งครั้งนี้จะปรากฏให้เห็นถึงปัญหาหลายประการ แต่ We Watch ยังเชื่อว่าการสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยไม่สามารถเกิดขึ้นได้เพียงชั่วข้ามคืน ความเปลี่ยนแปลงต้องอาศัยการทำงานร่วมกันในทุกภาคส่วน โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการทำให้การเลือกตั้งเป็นกระบวนการที่โปร่งใส ยุติธรรม และสะท้อนเจตจำนงของประชาชน

We Watch ยึดมั่นในหลักการ 3 ประการ ได้แก่ **การผลักดันให้การเลือกตั้งมีความโปร่งใส เป็นธรรม และเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและการเมือง และสุดท้าย การร่วมมือกับหลากหลายภาคส่วนเพื่อผลักดันการปฏิรูปการเลือกตั้งในระยะยาว**

เครือข่ายเยาวชนสังเกตการณ์การเลือกตั้งเพื่อประชาธิปไตย (We Watch)

13 พฤษภาคม 2568